

Revolucije 1848

- me{~anstvo ho~e oblast, delavstvo pravice
- nasprotja se zaostrejejo

Francija 1848

- Ludvik Filip Orleanski
- absolutizem
- zahtevajo demokrati~ne pravice in svobo{~ine, volilno pravico
- 22.2. upor v Parizu
- nova vlada je sku{ala popraviti slab polo`aj delavcev
- bur`oazija prevzame vodstvo v skup{~ini in ukine delavske pravice
- na revolucionarje po{ljejo vojsko
- na novih volitvah zmaga Ludvik Bonaparte - Napoleon 3.
- 1851 in 1852 izvede dr`avna udara

Italija 1848

- cilji: zdr`itev, osvoboditev in odprava fevdalizma
- na~rti zdru`itve: Mlada Italija, pod Piemontom, pod Pape{ko dr`avo
- Neapelj - kralj obljublja liberalno ustavo in zbira vojsko
- Lombardija, premagani so pri Custozzi (Radetzky)
- iz Pape{ke dr`ave je Cavour pregnal pape`a
- {e en poraz in izgubijo Bene{ko republiko
- Francija pomaga pape`u zopet priti na oblast

Nem~ija 1848

- politi~no razcepljena kljub carinski uniji
- zanjo se borita Francija in Prusija
- Berlin, vladarji obljublajo lib. ustavo in vlade
- bur`oazija popu{~a vladi, skupaj zatrejo revolucijo
- cilja: zdru`itev in odprava fevdalizma
- Frankfurtski dr`avni zbor
- konzervativci in liberalci zagovarjajo dedno monarhijo pod Avstrijo ali Prusijo
- radikalni demokrati so za republiko, svobodo, enakost in me{~. oblast
- avstrijski prestolonaslednik
- ustavna monarhija
- na~rta zdru`itve: veliko nem{ki (Avs) in malo nem{ki (Pru)
- ustava ni veljala v praksi
- dedna monarhija in malonem{ki na~rt
- pruski kralj no~e sprejeti krone iz rok me{~anstva
- parlament je razpadel

Avstrija 1848

- imenuje se tudi mar~na rev. - pomlad narodov
- Dunaj, srednji sloji: me{~anstvo, {tudentje
- {iri se na pode`elje
- z vojsko niso ni~ dosegli, zato so vrgli Metternicha
- nova vlada, svoboda tiska, zdru`evanja, omejena volilna pravica
- me{~anstvo zadovoljno, ni`ji sloji ne
- kralj zbe`i na Tirolsko
- radikalni demokrati
- delavci in kmetje se vedno bolj upirajo (ludizem, upori)
- dvor popu{~a: odpravili os fevdalizem
- zemlji{ka odveza: 1/3 kmet, 1/3 fevdalec, 1/3 dr`ava
- kmetje se nehajo upirati
- dvor ho~e z Moravskega zatreti revolucijo
- na Dunaj po{ljejo Windischraetza in hrva{ko vojsko

Pomlad narodov

- neenotni, postavljajo zahteve
- Mad`ari dobijo svojo vlado in dr`avni zbor, vojske pa ne
- izdali so liberalno ustavo (Kossuth)

- Windischgraetz s Hrvati in Rusi naredi temu konec
- Avstrijski Nemci ho~ejo ohraniti vodilno vlogo, dvor to zatre, ker bi Avs. razpadla
- Italijani zahtevajo zdru`itev (Radetzky)
- vseslovanski kongres v Pragi
- Avs. naj bi bila zveza enakopravnih narodov
- vstajo zadu`i Windischgraetz
- Hrvatje zahtevajo sabor, bana in zdru`itev troedine kraljavine
- Jela~i~ se gre na dvor pomirit, ker so sami odpravili fevdalizem
- posodijo svojo vojsko
- Vojvodinski Srbi zahtevajo samoupravo z najvi{jim organom - Cerkvijo - zatrto

Slovenci 1848

- na Dunajo ustanovljeno dru{tvo Slovenija (liberalci)
- izdajo prvi slo. nar. pol. program - Zedinjena Slovenija
- zahtevali so za{~ito slo. narodnosti, enoten knji`ni jezik in splo{no obnovo Avs, kot skupnosti enakovrednih narodov
- neenotni: liberalci in konzervativci
- ideje o zdru`itvi s hrva{ko in Vojvodino
- najbolje bi bilo za Slo v Nem{ki zvezi

Zlom revolucije

- ob koncu 1848 je bila rev. na celotnem obmo~ju zadu`ena
- dvor se vrne
- podrejeni narodi izgubijo vse pravice in ob~utek enotnosti
- Ogrska se deli na 5 distriktov, ki so vodeni z Dunaja
- nova vlada pod Schwarzenbergom
- odstopi Ferdinand 1., zavlada Franc Jo`ef 1. - obnova absolutizma
- izdajo oktrorirano ustavo, razpustili dr`avni zbor, cesarju pomaga minister A. Bach

Od neoabsolutizma do dualizma v Habsbur{ki monarhiji

- obnova sistema po revoluciji
- Metternicha zamenja Bach
- uvede strogo cenzuro tiska in govora, zatira narodna gibanja
- izvaja reforme
- nem{~ina postane uradni jezik
- krepita se vojska, policija in `andermarija
- uvede moderno, togo in natan~no administracijo
- konkordat s Cerkvijo (katoli{ka cerkev pridobi na vlogi)
- uvedba verouka v {oli
- normalke in gimnazije
- matura kot zrelostni izpit
- novo {tetje prebivalstva
- nezadovoljstvo podrjenih narodov, slojev, porazi v zun. politiki
- izgubi Lombardijo (Cavour in Napoleon 3.)
- federalisti in centralisti
- oktoberska diploma 1860 in februarSKI patent 1861 - ustavna doba
- poraz pri Kraljevem Gradcu
- izgubi vodilno vlogo v nem~iji, odrinjena je od S. morja, Italiji prepusti Bene~ijo
- 1867 mora popustiti Ogrski
- dualizem
- skupna je vojska, zunanje zadeve, finance in cesar/kralj
- Cislitvanija in Translitvanija
- Slovenci proti, vendar podpi{ejo za
- Hrvari podpi{ejo Hrva{ko-ogrsko pogodbo 1868 - sabor se prenese v Budimpe{to
- pove~a se mo`nost germanizacije in mad`arizacije
- decembra 1867 nova ustava na osnovi feb. patenta: enakopravnost narodov, enakost pred zakoni, lastni jezik v uradih in {olah, osebna in verska svoboda

O`ivitev politi~nega `ivljenja pri Slovencih

- Kme~ke in rokodelske novice in Zvon
- prvi zemljevid slo. de`el

- društvo sv. Mohorja
- Martin slovesnik prenese lavantinsko slovesnik v Maribor
- italijci; udeležili so se jih malomeščani, brali poezijo (Koseskega), zavzemali za uvedbo slo. jezika v šolah in uradih, poudarjali zvestobo cesarju (konzervativci)
- iz Ljubljanske nastane Slovenska matica in Dramsko društvo
- telovadna društva: Sokoli
- mariborski program: zahteva po deželnih zborih in državnem zboru
- 1867 deželno zborovske volitve - uspeh
- tabori (levstik) - liberalci, mladoslovenci
- 1868 Ljutomer prvi, 1871 zadnji (prepoved), Višmarje (največji)
- zahteve taborov: Zedinjena Slo, uvedba slo. v urade in šole, večja avtonomija dežel
- novi časopisi: Slovenec (konz., Einspieler), Slovenski narod (lib.)

Zedinjenje Nemčije in Italije

- krepi se narodna zavest
- ideja nacionalizma se širi preko izobražencev
- vzrok: gospodarski in politični
- iredentizem - zahteva po neosvobojenih deželah
- pangermanske ideje
- postaneta ustavni monarhiji
- Italiji ima kralja in parlament
- Nemčija cesarja (pruski kralj), kanclerja Bismarcka

Zedinjenje Nemčije

- Otto von Bismarck - začel in kri
- 1866 porazi Avs zaradi nesoglasja glede uprave [lezije, Holsteina
- dobi prevlado v Nemčiji
- poslabšajo se odnosi s Francijo, 1867 vojna, 1871 zmaga Prusija
- v Verseillesu proglašijo Združeno Nemčijo

Zedinjenje Italije

- buržoazija teko prenaša razcepljenost
- trije narčni združitve
- s pomočjo Francozov dobijo Lombardijo (Fraho in Nico in Savojo)
- združitve Kraljestva dveh Sicilij s Piemontom
- 1866 dobijo Benečijo
- 1870 Papežka država izgubi začetno francoske vojske (papež se umakne v Vatikan)

Razvoj ZDA in secesijska vojna

- 1776 nastane ZDA, osvajanje divjega zahoda (Indijance iztrebljajo), 1783 ustava
- 1845 vojna z Mehiko, dobijo Teksas
- 1867 od Rusov kupijo Aljasko
- razlike med S (razvit, trgovski, industrija, najeta delovna sila) in J (plantaže, sušnji)
- sušenstvo zavira razvoj ZDA
- proti srednji sloji; Koča strica Toma
- v parlamentu se oblikujejo republikanci (Lincoln)
- najprej po mirni poti
- obe državi hočeta Mehiko vsiliti svoj sistem
- 6 junih držav pod vodstvo J. Caroline se odcepi 1860 - Južna konfederacija
- vojna 1861-65
- S boljše pripravljene
- Francozi (nasledstvena vojna) in VB (stavka) ne moreta pomagati J
- zmaga S, Lincoln ubit, njih se ne odcepi
- črnci dobijo državljanstvo, Indijanci ne
- posodobitev Juga, uvajajo kapitalistične odnose
- Ku-Klus-Klan

Rusija med Evropo in Azijo

- gospodarsko zaostala, kmetijska
- vso oblast ima car - despotizem
- tlačanstvo (zavirajo razvoj)
- močni vojska in policija, cenzura

- oblast se naslanja na pravoslavno - ortodoksno Cerkev
- tajni kro`ki intelegence
- tajno Gibanje oficirje v 1/2 19.st. - dekabristi~no gibanje
- neenotni: S del (Petersburg; parlamentarna monarhija, federacija po zgledu ZDA) in J del (Ukrajini, Kijev; enkopavnost dr`avljanzov, odprava tla~anstva in delitev zemlje, centralna oblast)
- decembra 1825, ob menjavi vladarja, vstaja zatrt, razmere se poslab{ajo
- nova gibanja: zahodnjaki (preureditev po vzoru Z dr`av), slovanofili (opreti se na lastne sile; obnova narodove sile)
- Krimski vojna s Tru~ijo 1853 zaradi izhoda na morje, zavezniki, 1856 poraz
- 1861 Aleksander 2. je izvajal reforme, da bi dosegel enakovrednost evr. dr`avam
- odpravil tla~anstvo
- skraj{al voja{ko obveznost s 15 na 5 let
- enakost pred zakonom
- reforma sodi{~a in {olstva
- samouprav mest, okro`ij in krajev; krjevna skupnost = zemstvo
- vse to ni zapisano v ustavo - v praksi ne deluje
- slabo izvedena zemlji{ka odveza (mir), ni modernizacije
- v 2/2 19 st. nova opozicijska gibanja
- anarhisti - odprava obstoje~ega dru`benega sistema
- nihilisti - odklanjajo vse dru`bene vrednote; borijo se s terorjem
- je~a narodov
- Polska trikrat deljena - 1863 upor zatrt, pomagajo velesile
- nasilna rusifikacija, nacionalizem

Nacionalna gibanja v Aziji

Kitajska

- zaostala, ohranja 1000letno tradicijo, zaprta
- cesar, uradniki=mandarini
- rudna bogastva, ri`
- velesile ho~ejo prodreti na nj. tr`is{~e
- Vzhodnoindijska dru`ba trguje z opijem (Kanton)
- 1. opijska vojna 1840-42
- neenakopravne trgovske pogodbe, odpirajo pristani{~a, dajo Hongkong VB
- 1850-56 Taipin{ka vstaja; zahtevajo dr`avo velike blaginje, enkopavnost `ensk, vzdr`ljivost od pija~e in opija
- 2. opijska vojna 1856-60
- katoli{ki misijonarji, eksteritorializem
- kriza, slabi
- 1900 boksarska vstaja; Kitajska pla~a vojno od{kodnino
- Pu Ji je zadnji kit. cesar
- 1911 revolucija, Kitajska postane republika

Japonska

- sama se za~ne odpirati
- {ogunat se sporazume z ZDA
- samuraji se upirajo - dr`avljanska vojna - menjava oblasti
- obdobje razsvetljenske vlade, napredek v znanosti
- postane mo~na, napada Kitajsko (Koreja, dobi Formozo)
- 1905 vojna z Rusijo

Indija

- dolgo se upira
- kne`evine, Britanci
- upor Sapojev 1857 zadu{en
- Angle`i ukinejo samoupravo in si direktno podredijo Indijo

- omjena svoboda tiska, govora, odrinjeni od pol. `ivljenja
- na~elo: deli in vladaj
- pospe{ujejo verska nasprotja: Hinduji/Muslimanska liga
- Vseindijski nacionalni kongres
- odpor: nespo{tovanje zakonov, demonstarcije, gladovne stavke
- razpad

Delavsko gibanje do 1870. leta

- vse bolj se krepí
- protiute` liberalizmu in pomembna dru`bena in politi~na sila
- nepovezana: ludizem, ~artizem
- delodajalci popu{~ajo
- v Angliji ustanovijo delavske zveze - Trade Unions (sindikati)
- sindikati nastajajo tudi drugod po Evropi
- organizirana so izobra`evalna in podporna dru{tva
- Proudhon - malome{~anski utopi~ni socialist; za drobnolastni{ko dru`bo, boj prek zadrug, prikazati cilje me{~anstvu iz vidika skupnih interesov
- Blanc - anarhist; gradnja nacionalnih delavnic kot konkurenca privatnim
- Blanqui - za oboro`en upor, atentate
- Bakunin - ruski anarhist; za takoj{njo odpravo latnine in dr`ave
- Lassalle - nem{ki reformist; zadruga, izobra`evanje, Splo{na nem{ka delavska zveza

Marx in Engels

- uveljavila socialisti~ni nauk marksisti~ne smeri = znanstveni socializem = marksizem
- temeljila sta na zgodovinskem materializmu
- dialektika - vse se spreminja zaradi nenehnega boja med nasprotji
- teorija o vzro~ni povezavi med proizvajanimi silami in odnosi
- mora priti do revolucije
- deli: Kapital in komunisti~ni manifest

1. Internacionala

- 1864 v Londonu (Marx)
- prva mednarodna delavska zveza
- te`i po povezanosti, delavski statut
- po Pari{ki komuni se delovanje prepove 1871
- 1872 se preselijo v NY
- 1876 razpu{~ena zaradi oddaljenosti in notranjih nasprotij med marksisti in anarhisti

Pari{ka komuna

- obleganje Pariza 1870
- bur`oazija sklene premirje s Prusi, zahtev vrnitev oro`ja
- narodna garda ostane in izvede volitve
- izvolijo svet Pari{ke komune marca 1871 - najvi{jji zakonodajni in izvr{ilni organ
- neenotni: delavci v manj{ini in republikanci in radikalni demokrati
- izvajajo reforme
- reforma vojske - splo{na oboro`itev ljudstva
- samoupravni svet
- odgovornost volilcem
- odpravijo cerkveni davek, verouk, lo~ijo Cerkev od dr`ave
- uvedli brezpla~no {olstvo
- emancipacija `ensk
- zapu{~ena podjetja dajo delavcem
- dr`avnega denarja niso zapravljali
- s pomo~jo Prusov je bila maja vstaja zadu{ena
- pomen: prvi~dobi delavstvo oblast, dokazala je, da je delavsko gibanje dovolj mo~no - bur`oazija {e bolj nastopi proti del. gibanjem, podeli tudi nekaj novih del. pravic

Druga znanstvenotehni~na revolucija

- od srede 19.st je pri{lo do {tevilnih izumov in tehni~nih odkritij
- hitrej{i tempo razvoja je bil posledica ve~ dejavnikov:
- porast prebivalstva - ve~je potrebe - potrebna specializacija, bolj{a tehnologija

- konkurenca
- znanstvena literatura in razstave so omogočile hitrejšo širjenje teh. novosti
- povezovanje med proizvodnjo, tehniko in znanostjo
- organizacija teh. raziskav se je izboljšala
- druga pospešuje proizvodnjo nekaterih izdelkov
- PROMET
- železniki: gradnja prog, predorov, lokomotiv
- pomorski: parniki, ladijski vijak, gradnja prekopov (Panamski, Sueški)
- cestni: makadamske, avtomobili (Daimler, Ford), 4taktni motor z notr. izgor. bencin, nafta
- letalski promet: do tedaj baloni, cepelini, 1. letalo -brata Wright 1903 z bencinskim motorjem
- @ELEZARSTVO
- postopki: prej pudlanje, zdaj Siemens-Martinov, Bessemerjev, Thomas-Gilchorstov
- KEMI^NA INDUSTRIJA
- zamenjava naravnih materialov
- sintetični kavčuk, tkanine, umetna gnojila, celuloid, bakelit, dinamit, sintetična zdravila
- ENERGETIKA
- Edison: 1. žarnica, HE (Fala, Zavržnica)
- prenos energije na večje razdalje, dinamo (Siemens), transformator, tramvaji na elektriko
- telefon, brezžični telegraf, radio, fotografija, kinematografija (brata Lumiere)
- FIZIKA, KEMIJA, GENETIKA
- rentgenski žarki (Pröntgen), atomistika, uransko sevanje, radij (zakonca Curie), kromosom (Bovery), periodni sistem (Mendel), osnove genetike (Mendel), zakon o ohranitvi energije (Mayer), Pregelj (kemija)
- razlike med razvitimi in nerazvitimi državami; Nemčija!
- krepila se je množica velekapitalistov
- propadanje manjših podjetij, zato povezovanje
- horizontalno povezovanje (podjetja istih panog)
- vertikalno povezovanje (dopolnjujajo se podjetja)
- nastanejo nove združbe podjetij, ki dobivajo monopol:
- KARTEL (najnižja oblika, horizontalno, samostojna podjetja, dogovor o tržni ceni, proizvodnji, nabavi)
- TRUST (horizontalno, imajo skupno upravo, ki odloča o tržni ceni - preprečujejo konkurenco)
- KONCERN (najvišja oblika, vertikalno povezovanje)
- SINDIKATI (prodajne organizacije nekega kartela)
- VELEPODJETJA (cenjeno blago, malo ga je - nafta OPEC)
- DR@AVNI MONOPOL (krpa luknjo v proračunu - povezuje gosp. in politike)
- ZDRU@EVANJE BANK - bančni kapital
- velebanke, delničarji, podpirajo podjetja
- združena se bančni in proizvodni kapital v finančni kapital
- izvoz kapitala

Agrarna kriza in prestrukturiranje prebivalstva

- zaradi razvoja industrije pride do napredka v kmetijstvu
- zaradi konkurence propadajo male kmetije - agrarna kriza
- izoliranost malih kmetij
- poceni uvoz, brezuspešna zaščitna carina
- NAPREDEK v kmetijstvu
- vzroki:
- več ljudi - več hrane
- prehod iz ekstenzivnega na intenzivno kmetijstvo
- novi stroji (večbrazdni plug, žetveni stroji), nove pasme, kulture
- intenzivni kolobar
- hlevska živinoreja
- konzerviranje, pasterizacija, sterilizacija, zamrzovanje
- napredek v genetiki, kemiji in agronomiji
- razlike med razvitimi in nerazvitimi državami

PRESTRUKTURIRANJE prebivalstva

- propadali so mali kmetje, obrtniki, trgovci - proletarizacija
- kmet se seli
- notranje migracije (v mesta)
- zunanje (v Z Evropo, ZDA, Latinska Amerika)
- VZROKI ZA SELITEV:
 - demografska eksplozija
 - gospodarski (iskanje dela, zemlje)
 - politi~ni (osebna svoboda, nestrinjanje s sistemom)
 - verski (Hugenoti, Puritanci)
 - slabi pogoji v mestih za take ljudi (te`a{ka, slabo pla~ana dela, dela cela dru`ina, ~rna predmestja, zapostavljeni)

Razvoj Avstro-Ogrske

- industrijska Avstrija in agrarna Ogrska
- Dunaj, Gradec, ^e{ka
- `elezarne (povezava [tajerska-koro{ka)
- avtomobili ([koda, Porsche)
- izdelava oro`ja, lokomotiv, `eleznic
- tekstilna, kemi~na industrija, porcelan
- izvoz 1/3 proizvodnje
- krepitev bank: velebanke, kreditne banke
- pomemben finan~ni kapital
- veletrgovine, trgovske zdru`be

Industrijalizacija slovenskih de`el

- odvisnost od tujega kapitala, politike, znanja, surovin in prometnih povezav
- nastajajo delni{ke dru`be (KID, TPD)
- `elezarstvo (seljenje v ve~ja mesta)
- tekstilna industrija (propadanje ali moderniziranje)
- papirnice (Rade~e, Vev~e)
- steklarne (Hrastnik)
- pivovarne (Union, trst, maribor)
- kemi~ne tovarne
- elektrizacija (HE, razsvetljava)
- povezovanje z `eleznico
- najpomembnej{e sredi{~e je Trst

Imperializem - tekma med velesilami

- Imperium = dr`ava, gospostvo = {irjenje dr`ave na tuje ozemlje
- imperialisti~na politika je zna~ilna do 1. sv. vojne
- VZROKI:
 - gospodarski (trg, surovine, d.d. pri~akujejo dobi~ek iz vlaganja v nerazvite de`ele, podjetniki ra~unajao na poceni surovnie, delovno silo)
 - prese`ni nacionalizem
 - te`nja po svetovni nadvladi
 - vera v nadmo~ evropske rase
 - zavest o evr. poslanstvu
 - tehni~no-voja{ka premo~
 - kr{~ansko misijonarstvo
 - zavest o humanisti~nem in razsvetljenskem poslanstvu
 - spro{~anje zunanjepoliti~nih problemov
- FAZE:
 - geografska osvajanja
 - kolonializem z izgradnjo, vrhuncem in preobrazbo
 - neokolonializem

Razdelitev sveta med imperialisti~ne velesile

- stare in nove velesile
- RUSIJA:
 - skoraj vso Azijo (Mongolija, Kitajska, nekaj Japonske, Afganistan, Perzija, del mand`urije)

- Aljasko proda ZDA za 7,6 milj. USD
- VELIKA BRITANIJA
- Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Indija, del Indokine, Indonezije, ½ Nove Gvineje
- J Afrika (burske vojne), Sudan, Egipt
- FRANCIJA:
- SZ Afrika (boj z Angle`i)
- Indokina (Laos, kambod`a, Vietnam)
- Madagaskar, Fr. Gavjana, otoki v Tihem oceanu
- NEM`IJA:
- nekaj ozemlja v Afriki, {ele postaja kolonialna velesila
- Bismarckova mila zunanja politika, nato ga odstavijo in za~nejo z agresivno z.p.
- ITALIJA:
- Afrika (Libija, Somalija)
- poraz z Etiopijo
- JAPONSKA:
- Formoza, del Sahalina, del Mand`urije
- BELGIJA:
- Kongo
- [PANIJA:
- izgubi Kubo in Filipine v vojni z ZDA

Odnosi med imperialisti~nimi metropolami in kolonijami

- NASELJENSKE KOLONIJE
- angle{ki dominjoni (nekaj francoskih)
- ve~ina beli priseljenci s svojo samoupravo
- status zgubijo po 2.sv. vojni
- CENTRALISTI^NA OBLAST
- nekje z diplomacijo, nekje z vojnami
- angle{ka Indija
- francoske kolonije (vse direktno podrejene, vsiljevali so svoj na~in `ivljenja, jezik, upravo, {olski sistem)
- nem{ke kolonije
- REZULTATI:
- ne tako dobri, kot so pri~akovali
- investicije, infrastruktura
- ljudje se ne izseljujejo tako (slab{e `ivlj. razmere), tudi uvoz in izvoz ni dosegel pri~akovanega
- italijanski imperializem reve`ev
- {irjenje evropske kulture
- upori, osvobodilna gibanja